

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ԳՈՐԾԻՋՆԵՐԸ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ամենայն Հայոց Մարազույն Պատրիարք և Կաթողիկոս Գեորգ Զ.ի թաղման կապակցությամբ արտասահմանից էջմիածին էին ժամանել Հայ Եկեղեցու զգալի թվով բարձրաստիճան հոգևորականներ և աշխարհական պատվիրակներ: Թաղումից հետո հյուրերը ցանկությամբ հայտնեցին մոտիկից ծանոթանալու Սովետական Հայաստանի տնտեսական, կուլտուրական, հասարակական կյանքին, որի համար նրանց տրվեցին բոլոր հնարավորությունները:

Հյուրերը դիտեցին պատմական հուշարձաններ, եղան արդյունաբերական ձեռնարկություններում, ծանոթացան կոլտնտեսային գյուղի կյանքին, եղան գիտական, կրթական և կուլտուրական հաստատություններում: Անձնական զրույցներ ունեցան տնտեսության և կուլտուրայի մի շարք գործիչների հետ: Հյուրերից շատերը զրուցեցին հայրենադարձների հետ, եղան նրանց նորակերտ տներում: Ամենուրեք նրանք արժանացան ջերմ ընդունելության:

Պատվիրակներն ընդունվեցին Հայկական ՍՍՌ Մինիստրների Սովետի Նախագահ Ա. Ե. Բուչինյանի կողմից, որի հետ ունեցան զրույց՝ իրենց հետաքրքրող մի շարք հարցերի շուրջը:

Մեկնելուց առաջ Հայ Եկեղեցու արտասահմանյան թեմերի պատվիրակները զրույց ունեցան Սովետական Հայաստանի մամուլի ներկայացուցիչների հետ, որոնց պատմեցին հայրենի երկրից ստացած իրենց տպավորությունների մասին:

— Առաջին անգամ ես Սովետական Հայաստան այցելեցի 13 տարի առաջ, 1941 թվականին, — ասաց Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսական տեղապահ Նադ արքեպիսկոպոս Սեդակյանը: — Թե՛ առաջին և թե՛ այս անգամ ես առիթ ունեցա ծանոթանալու հայրենի երկրի կյանքի տարբեր ասպարեզներում: Նախորդ այցելությանս համեմատ երկիրը հսկայաբալլ հառաջդիմած է և ես

շատ կիսանդավառվիմ: Տեսական աշխատանքը նկատելի է ամեն տեղ: Այն կկատարվի հետևողական, փութեղանդ կերպով: Մայր Հայրենիքի բարգավաճումը մեզ անսահման ուրախություն կպատճառե: Ես առիթ ունեցա այս անգամ լինելու Լենինական, այցելելու Գեղարդի վանքը, տեսնելու Մայր Հայրենիքի տեսարժան վայրերը, անոր բարեմասնությունները՝ այն ամենը, որոնք տեսնել կփափագին արտասահմանյան շատ հայեր: Ես ամեն տեղ ականատես եղա մեր սիրելի երկրի փուլթեղանդ հառաջդիմության: Այն ամենը, ինչին մենք ականատես եղանք, կվկայե ժողովուրդի, և ամբողջ եկեղեցականության ջանադիր աշխատանքի մասին:

Մեր մաղթանքը՝ մեր սիրելի Հայրենիքին, մեր մտավորական դասին, ժողովուրդի ղեկավարներուն, որ իրենց պարտականությունը ավելի շողշողուն ձևով կատարեն՝ ի բարօրություն Մայր Հայրենիքի հետագա ծաղկման ու բարգավաճման: Կոմաղթենք մեր ժողովուրդին և ամբողջ առաջնորդներուն նորահաջողություններ, աշխատանքի անսպառ կարողություն բոլոր մարդերուն մեջ:

— Հայրենիք այցելած արտասահմանի հայ հոգևորականներին ես երեկ ամենահինն եմ, — ասաց Հյուսիսային Ամերիկայի հայոց Արևելյան թեմի առաջնորդական տեղապահ Մամբրե արքեպիսկոպոս Գալֆայանը: — Առաջին անգամ Հայաստան այցելեցի 1935 թվականին, երկրորդ անգամ՝ 1945 թվականին, և երրորդ անգամ՝ այժմ: Այն ժամանակվան համեմատությամբ անձանաչլի փոփոխություններ են տեղի ունեցած երկրի մեջ: Մեր ազատագրված Հայրենիքը մեզ կզարմացնե: Հայ ժողովուրդը իրեն գտած է: Շինարարական աշխատի եռանդը հատուկ է հայ ժողովուրդին: Անոր ստեղծագործական աշխատանքի պտուղները դրսևորված են աշխարհի շատ վայրերում մեջ: Այդ ստեղծագործական կորովի շնորհիվ, հայրենի հողի վրա ապրող ժողովուրդը մոխիրներին դուրս

բերավ երկիրը: Ապացույց՝ Աբովյան և Ստալինյան պողոտաները: Հավատացած եմ, որ տասը տարի հետո որ դամ, հին փողոցներու փոխարեն պիտի բարձրանան Լենինի հրապարակին նման կոթողներ:

Իր խոսքի վերջում նա ասաց.

— Ուր որ ալ ըլլանք, հայ ենք և պիտի պաշտպանենք Հայրենիքը:

Հարավային Ամերիկայի հայոց Կաթողիկոսական պատվիրակ Սիտն Վալիսկոպոս Մանուկյանն իր խոսքն սկսեց այսպես.

տաղա հայրենադարձության գործին մեջ: Այդ կարևոր է և անհրաժեշտ: Ժողովուրդը չի կրնար ապրիլ առանց Հայրենիքի, ինչպես որ ծառ մը չի կրնար առանց արմատի աճիլ: Հայկական «ծիրանի ծառը» արմատ չի բռներ օտար հողի վրա, հայ հողի վրա կաճի: Կհուսանք, որ Սովետական Հայաստանի կառավարությունը պատշաճ միջոցներ ձեռք կառնե այս ուղղությամբ:

— Գերաշնորհ Խաչ սրբազանը պատշաճ ձևով դրվատեց Սովետական Հայաստանի

Մի խումբ պատվիրակներ Երևանի գործարաններից մեկում

— Սովետական Հայաստանի կառավարությունն ամեն տնտեսական մեղ համար՝ տեսնելու և ծանոթանալու Մայր Երկրի նվաճումներուն՝ տարբեր մարզերու մեջ: Այն ամենը, ինչ ես տեսա՝ ինձ աներևակայելի կթվի: Դժվար է հիշատակել աշխարհի մեջ քաղաք մը, որ կարճ ժամանակի մեջ կարենար չափազանց արագ հառաջդիմել, ինչպես Երևանը:

Հայաստանի ժողովուրդը իսանդավառ է, նյութապես ապահով: Ես հանդիպեցա շատ հայրենադարձներու և խոսեցա անոնց հետ, անոնք իրենց վիճակեն լիովին գոհ են և ձեռք-ձեռքի կաշխատին Մայր Երկրի իրենց քույրերուն ու եղբայրներուն հետ:

Մենք կհավատանք, որ Հայրենիքը շատ բան ունի ընելու Սփյուռքի հայության հե-

նվաճումները, — ասաց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի Դպրեվանքի տեսուչ Դերենիկ Վալիսկոպոս Փոլատյանը: — Ես կուզեի կես մը նշել: Այս երրորդ անգամն է, որ առիթ կունենամ այցելել Հայրենիքը և ամեն անգամ կմեկնիմ գոհ տպավորություններով: Այս անգամը քերականացեց իմ նախկին տպավորությունը: Մեծ ուրախությամբ մենք իմացանք, որ Սովետական կառավարությունը իր վրա է վերցուցեր Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարի՝ որպես պատմական հուշարձանի, բարենորոգման ջնդհակալ գործը: Սփյուռքի հայության ամուսահման գոհունակություն կպատճառե կառավարության այս վեհանձն քայլը և նրախտագիտությամբ կլեցնե անոր սիրտը բոլոր այն բաներուն համար, որոնք

եղած են Հայրենիքի տնտեսական ու կրթական վերելքի մարզերուն մեջ:

Երուսաղեմի հայոց Պատրիարքարանի ներկայացուցիչ Հայրիկ վարդապետ Ասլանյանն իր խոսքը գլխավորապես նվիրեց Սովետական Հայաստանի ճարտարապետական արվեստի զարգացմանը:

— Օպերաներ, թատրոններ շատ տեսած ենք,— ասաց նա,— բայց Հայաստանի մեջ մեր տեսածները կգերազանցեն անոնց: Ինչ որ այստեղ տեսանք՝ կմնա սիրելի: Մառն իր արմատով է ծառ, ըսած է իմաստունը և ես Երևանի շենքերու վրա կտեսնեմ այն նորը, որ հինն ալ նկատի ունի:

— Մեզ հիացմունք պատճառեց հայկական գյուղի ավանդական հուրասիրությունը,— շարունակում է նա:— Մենք դացիք Արուս-շատի շրջանի Նորաշեն գյուղը: Կոլտնտեսություններու մեջ եղած է առաջ տարվածը իբրև հավաքական գործ՝ շատ զնահատելի է: Արարատյան դաշտը հիանալի կերպով կցուցադրե:

Իմ ընդհանուր տպավորությունները շատ խանդավառ են: Կառավարությունը կրնա ամեն ինչ, որպեսզի Հայաստանը նորհրդային Միության ամենակարևոր հանրապետություններեն մեկը դառնա:

Իբրև հայ և կրոնավոր կրնամ ըսել, որ դպրոցներու, համալսարաններու և տնտեսողներու անհամեմատ թիվը հպարտությանը կլեցնեն մեր սիրտը:

— Այսօր,— շարունակեց նա,— երբ առաջին անգամ ներկայացանք վարչապետին, երբ ձեռքը սեղմեցի, ըսի. «Հպարտ եմ և երջանիկ, որ կսեղմեմ Հանրապետության կառավարության նախագահի ձեռքը՝ այն բոլորի համար, որ ձեռք է քերեր մեր ժողովուրդը, մեր Հայրենիքը»:

Նույն Պատրիարքարանի պատվիրակությունն անդամ Հայկազուն վարդապետ Աբրահամյանը համեմատություն արավ 1945 թվականի իր տեսած Երևանի, երբ առաջին անգամ առիթ է ունեցել լինել, և ներկա Երևանի միջև:

— Ավելի ճիշտը ոչ մեկ համեմատություն կառելի չէ ընել,— ետակարգում է հայր Հայկազունը:— Այն ատեն Հայաստանը տխուր էր, Երևանը գյուղաբնակ էր, տոնները խաթսու: Այն ատեն չխանդավառվեցա: Երկրորդ անգամ շատ լավ էր: Պատեհագուններեն ելլելն փեղ շատ է հառաջդիմել: Ինձ համար դժվար է լեզվով և դռնով նկարագրել այն, որ մեծ կառավարությունը ըրեց է: Դրում չէ խնայված շինարարության համար: Խանդավառ է կրթական մասը, կինոն, թատրոնը, համալսարանը: Հսկա հառաջդիմություն կա և շատ դյուրություններ են

ստեղծված կառավարության կողմ: Հայ գյուղացին առաջ կաշխատեր ուրիշի համար, քիսկ այսօր ազատ քաղաքացի է, կաշխատի և կբարգավաճի: Զրանցքները, էլեկտրականները, գործարանները կվկայեն ներկա կառավարության արդար աշխատանքի մասին: Այսօրվա Հայաստանը, մասնավորապես Երևանը, նկարագրել անհնարին է, պետք է զգալ հոգիով: Իմ փափագն է, որ ամեն հայ տեսնե իր Հայրենիքը և գոհանա: Կաղոթեմ, որ Աստված անսասան պահե Մայր Հայրենիքը:

Դամասկոսի թեմի Կաթողիկոսական փոխանորդ և ընտրյալ առաջնորդ Շավարշ վարդապետ Գույումճյանն ասաց.

— Առաջին այցելությունն է Մայր Հայրենիքին, որուն պետական կյանքը, շինարար աշխատանքն ու բարգավաճ վերելքը կողջունեմ անխառն հիացմունքով ու որդիական սիրով:

Հազարամյա ստրկությունն ազատագրված Հայաստանը, համեմատաբար կարճ ժամանակաշրջանի մեջ, ընդամենը Կրեմլ տասնամյակի ընթացքին, ունեցել է խոյանք ու վերելք իր մշակույթի և գիտության բոլոր ասպարեղներում մեջ: Պետությունը ամեն միջոց ի գործ կդնե, որ գիտնականը արդյունավետ աշխատի:

Լուծված է դարերու վրեժը: Արդարև, այդպես պետք է ըլլար՝ որպես երաշխիք ու արգասիք վաղնջական քարձորակ մշակույթի տեղ հայ ժողովուրդի ճակտի քրտինքի և ստեղծագործ տաղանդի: Այդ սրտագրավ և պանծալի վերելքը մեր Հայրենիքը կդասե առաջավոր մշակույթի տեղ ազգերու կարդին:

Թող շեն ու մշտաշող մնա մեր Հայրենիքը և անոր լուսատու ճառագայթները ջերմացնեն հայրենասիրական հրով տոգորված Սփյուռքի հայությունը:

Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսարանի դիվանապետ Շահն վարդապետ Աճեմյանը խոսեց այն տպավորության մասին, որ ստացել է Հայաստանի կուլտուրական և կրթական հաստատությունների մեջ կատարվող աշխատանքներից:

— Եվրոպական շատ երկիրներու մեջ,— ասում է նա,— գիտնականները, մտավոր աշխատանքի մարդիկ չունին այնպիսի հնարավորություններ, որպիսիք ունին Սովետական Հայաստանի գիտնականները: Այստեղ ամեն ինչ կկատարվի անոնց բեղմնավոր գործունեության համար: Այդ մասին ես համոզվեցա՝ այցելելով Գիտություններու ակադեմիան, Պետական համալսարանը, Մատենադարանը, ինստիտուտները, դպրոցները: Այստեղ ամեն դյուրություն ընձեռված է

մտավոր աշխատանքի, գիտություն զարգացման համար: Մեծ է ուսման ծախսվել երիտասարդության մեջ:

Լիբանանում հրատարակվող Կիլիկիո Կաթողիկոսարանի «Հասկ» ամսագրի խմբագիր և գրող Սիմոն Սիմոնյանը շարադրեց Սովետական Հայաստանից ստացած իր տպավորությունները:

— Սովետական Հայաստանի մարդիկ, — ասաց նա, — կհատուցեն մեր պատմության նախորդ հազարամյակի ընթացքին տնտեսական ու մշակութային հառաջդիմության բնագավառներում մեջ գոյացած պարտքերը, պարտքեր, որոնք հառաջացել են ժողովուրդին անկախ, պատմական դաժան իրադրությունների հետևանքով: Եվ սրեւր է ըսել, որ

— Հիացա Սովետական Հայաստանի հավաքական կյանքի վրա: Հիացա մարդոց վրա: Այս բոլորը ըրել են մարդիկ, մարդոց գործն է, որ իմ հիացմունքի առարկան եղավ: Հիացա մարդոց լավատեսության վրա: Կըզպաս, որ հաջոր օրը մարդը կդառնա ավելի լավասես:

— Ես այցելեցի Թալինի շրջանը, դացի իմ հարազատներուն, հայրենակից սասունցիներուն, ծանոթացա անոնց ապրուստին, նիստ ու կացին: Ամեն, ամեն ինչ, որ տեսա հարազատ Հայաստանի մեջ, իմ սիրտը լեցուց անհուն բերկրանքով և հպարտությամբ: Ես կուզեմ իմ խոսքը վերջացնել հետևյալ բառերով. «Ով որ հայ է, բարեկամ պետք է ըլլա Սովետական Հայաստանին»:

Հոգեշնորհ Գնել վարդապետը մի խումբ հայրենադարձ երիտասարդների հետ

այդ պարտքերը կհատուցվին մեծ վերադիրներով, բարձր տոկոսներով:

Այնուհետև Ս. Սիմոնյանը ընդգծում է այն հոգատարությունը, որ ցուցաբերվում է հայ ժողովրդի անցյալի կուլտուրական ժառանգության նկատմամբ՝ ճարտարապետության, մատենագրության, պատմական հուշարձանների պահպանման բնագավառներում:

Նշելով Սովետական Հայաստանի նվաճումները արվեստի, գրականության, գիտության, ժողովրդական տնտեսության բոլոր ասպարեզներում, Ս. Սիմոնյանը ասաց.

Իրենց տպավորությունները Սովետական Հայաստանի մասին Տիրան արքեպիսկոպոս Ներսիսյանը (Հյուսիսային Ամերիկայի Հայոց Արևելյան թեմից) և Վազգեն Եպիսկոպոս Պալճյանը (Ռումինահայ թեմի առաջնորդ) ներկայացրին գրավոր:

«Արժեքի ամեն դատում՝ բաղդատությամբ միայն հնարավոր է, — գրում է Տիրան արքեպիսկոպոսը: — 1945-ին ես առիթ ունեցա գտնվելու Նրեսան: Ինչ տարի ետք դարձյալ Հայաստանի մայրաքաղաքը և շրջակայքը տեսներու բախտ կունենամ:

Բաղդատեցիով ինը տարի առաջվան վիճակին հետ, վիճակ, որ ստեղծված էր երկրորդ աշխարհամարտի ահալոր իրադարձություններու հետևանքով, կտեսնեմ, թե Երևանի վիճակը շատ մեծ չափով բարելավված է այժմ: Եվ մայրաքաղաքին ծաղկումը կպատկերացնե՞ն ծաղկումը ամբողջ երկրին: Ո՛չ միայն շենքերն ու ճամբարները, ճարտարարվեստական ու երկրագործական արդյունաբերությունը՝ այլև կյանքի ամեն մարդկերուն մեջ կատարված նվաճումները ժողովուրդին համար ստեղծած են շատ ավելի հանգստավետ պայմաններ, քան առաջ:

Ուրախ եղա տեսնելով մասնավանդ գրեթե ամբողջովին ջնջված ըլլալը հետքերում այն տառապանքին՝ զոր մեր ժողովուրդը կրեց, որիչ ժողովուրդներու հետ միասին, համբերությամբ և քաջությամբ՝ երկրորդ աշխարհամարտի ընթացքին:

Երևանի նոր շենքերում գեղեցիկ հայկական ինքնուրույն ոճը կցոլացնեն մեր ժողովուրդի հոգին գեղեցկությունը: Նույնը կցոլացնեն նաև Հայաստանի ծաղկող արվեստի այլ արտահայտությունները:

Որքան ատեն որ տևե խաղաղությունը և շարունակե երկրին բարգավաճումը՝ ես վստահ եմ, թե ավելի պիտի պայծառանա ժպիտը հայ ժողովուրդի դեմքին և ավելի լուսավորվի անոր հոգին մեջ իր առաքելության գիտակցությունը:

Այդ է, որ կցանկա ամեն հայ՝ Մայր երկրի մեջ, թե արտասահմանի մեջ:

Այդ կցանկամ և ես ի բոլոր սրտեմ: «Որպես մեկը, որ հիմքերորդ անգամն է, որ այցելեցի մեր Մայր Հայրենիքը, — դրոմ է վազգեն եպիսկոպոս Պալճյանը, — ուրախությամբ և հպարտությամբ կհաստատեմ, թե իմ ամեն այցելության առիթով տեսած եմ նորանոր շինարարական իրագործումներ մեծ չափերով:

Մասնավանդ եթե ի նկատի ունենանք, որ մենք փոքր ժողովուրդ ենք և մեր Հայրենիքը իր տնտեսական հնարավորություններով անցյալի մեջ չափազանց սահմանափակ եղած է, պետք է խոր երախտագիտությամբ մեր հայացքը ուղղենք դեպի ուսս Կոմունիստական ժողովուրդը, որ, իր և ամբողջ Միության լայն հնարավորություններով նեցուկ ներսի մեր երկրին, որով ան դարձած է ճշմարտապես բարգավաճ և հառաջադեմ երկիր մը գյուղատնտեսությամբ, ճարտարարվեստով և մշակութային կյանքով:

Տեսնելով և շոշափելով ներկա ծաղկալ իրականությունը, մենք կհավատանք ամենայն հայոց մեր Հայրենիքի ոսկի ապագային»:

Վերջում պատվիրակները խնդրեցին մամուլի միջոցով շնորհակալություն հայտնել Սովետական Հայաստանի կառավարությանը և բոլոր այն հիմնարկներին, կազմակերպություններին ու անձանց, որոնք սիրալիր ու հյուրասեր ընդունելություն ցույց տվեցին իրենց:

(ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆ)

